

Nieuwsbrief

Stichting Havenkantoor Zaandam

Reageren? info@havenkantoorzaandam.nl

Nr. 13 – juni 2025

oplage: 600 exemplaren

Een schilderij van het Havenkantoor, gezien vanuit de Voorzaan rond 1950, geschilderd door Frans Mars.

Zesde werklunch opnieuw zeer zinvol.

Op vrijdag 18 april vond opnieuw een werklunch plaats in Lokaal de Kroon in Wormerveer. Naast de bestuursleden Aad Melgerd en Tom Tulleken en het bijna voltallige 'ambassadeurscorps', waren op uitnodiging aanwezig de gemeenteambtenaren Geert Janssen (projectleider gebiedsontwikkeling) en Frits op ten Berg (stedenbouwkundige), Neelu Boparai en Bernard Blokzijl, architecten. Edzo Bindels, de supervisor van het project Maak Zaanstad Centrum Oost, die ook aanwezig zou zijn, was op het laatste moment verhinderd. Nadat Aad Melgerd iedereen welkom had geheten, gaf Neelu Boparai als eerste een

korte introductie van het ontwerp, waarna Frits op ten Berg een presentatie over het sluisgebied gaf, waarbij hij onder meer opmerkte dat de Zaan in dit gebied nauwelijks of niet te zien is. Hij gaf aan dat er naar gestreefd wordt, de Zaan als levensader meer zichtbaar te maken en ook naar een interactie tussen oost en west in het sluisgebied. Hij stelde voorts dat dit deel van Zaandam grote kansen biedt en het herbouwde Havenkantoor hierbij een belangrijke rol kan spelen.

Projectleider Geert Janssen verzorgde een uitleg over de route welke het ingediende plan nog te gaan heeft. De verkenningsfase is inmiddels achter de rug en de 'QuickScan vergunningen' (een overzicht benodigde vergunningen en toestemmingen, doorlooptijden en verantwoording diverse gemeentelijke afdelingen) wordt ingediend. Wanneer in reactie hierop geen belemmeringen zijn, volgt de 'startnotitie', als afsluiting van de initiatieffase. Het proces van de gronduitgifte (in dit geval ook Zaanwater), gaat van start als zowel de quickscan als de startnotitie positief zijn. In antwoord op de vraag waarom ambtelijke molens zo traag 'malen' gaf hij aan te streven naar een zo vlot mogelijk proces.

Hierna kwam onder meer ambassadeur Ruud Vreeman aan het woord. Hij vertelde dat hij bij zijn aanstelling in 1997 als burgemeester van Zaanstad tijdens een van eerste toespraken had opgemerkt dat hij bij zijn kennismaking met de Zaanse binnenstad zo geschrokken was, dat hij verklaarde hier nog niet dood gevonden te willen worden. Niet lang daarna tekende hij voor het stedenbouwkundig herontwikkelingsprogramma centrum Zaandam. Hierna wijdde hij uit over de uiterst moeizame relatie die gemeente heeft met cultuur en memoreerde hierbij onder meer het niet doorgaan van een Claude Monet expositie en het schrappen van de Cultuurcluster bij het station. Freek de Jonge haakte hier op in en stelde dat Zaanstad enkele culturele 'hot spots' mist. Peter Tange, voorzitter van de vereniging Zaans Erfgoed, gaf aan dat de nieuwe Omgevingswet waarin het belang van cultureel erfgoed gelijk is gesteld aan de belangen van milieu, natuur en bouwactiviteit, grote kansen biedt voor erfgoedverenigingen als belanghebbende partijen voor inspraak. In de rondvraag werd duidelijk dat het strak formuleren van een mogelijke functie (bijvoorbeeld cultureel of maatschappelijk) van het Havenkantoor mede van belang kan zijn voor een vlot verloop van het ambtelijk proces. De werklunch werd besloten met de overhandiging van de door de bestuursleden ondertekende 'QuickScan' aan projectleider gebiedsontwikkeling Geert Janssen.

De volgende werklunch zal plaatsvinden op vrijdag 4 juli.

Tatja Scholte over het Havenkantoor.

Binnen de ambassadeurskring van de Stichting Havenkantoor is ook Tatja Scholte actief. Zij is voormalig Senior Onderzoeker bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en hoewel Roerend Erfgoed niet haar specialisme was is zij toch in staat om met verstand van zaken een waardevolle tekstuele bijdrage te leveren aan deze Nieuwsbrief.

De architect van het havenkantoor, Jan Hendrik Doodhagen (1866 – 1937) werkte als stadsarchitect voor de gemeente Zaandam. Zijn werk wordt vaak geassocieerd met de Amsterdamse School, allereerst dankzij zijn ontwerp voor de Prinses Beatrixschool aan de Klaas Katersstraat. De school is een robuust gebouw van baksteen met expressieve elementen in de raamzetting en trimranden, die Doodhagen's voorkeur tonen voor deze nieuwe stroming na het begin van de twintigste eeuw. Aandacht voor detaillering en ambachtelijkheid is ook terug te zien in het Havenkantoor, maar toch herken ik hier eerder verwantschap met de meer traditionalistische architectuur van de neorenaissance. Zijn opdracht was om het Havenkantoor een prominente plek in de stedelijk vernieuwing van Zaandam te geven, enerzijds passend bij een grootstedelijke grandeur, maar ook met een oudhollandse uitstraling.

Met name in Amsterdam en omgeving werd deze historiserende bouwkunst, gebaseerd op de Hollandse renaissance, aan het eind van de 19^e eeuw populair. Een bekend voorbeeld is het Rijksmuseum in Amsterdam. Kenmerkend voor deze bouwstijl is de nadruk op horizontale lijnen, zoals ook in de laagopbouw van het Havenkantoor is terug te zien: een constructie van rode bakstenen, afgewisseld met horizontale speklagen van zandsteen en trapgevels die de schuine lijnen van het zadeldak deels aan het zicht onttrekken. De gevel werd gesierd met rood-witte luiken (in plaats van het Zaanse groen) en een fraai vormgegeven portaal. Een opengewerkte dakruiter sierde het zadeldak, wat juist de verticaliteit van de trapgevels benadrukte.

Bij het Havenkantoor is nog iets anders dat opvalt. Door de vrijstaande situering op het vooruitgeschoven straatdeel van het sluseiland en de speelse schakeling van de bouwdelen, ontvouwde zich voor passanten, vanaf het water én van de Wilhelminabrug, een levendig schouwspel van daken en gevels,

waarbij elke stap een verrassend perspectief onthulde. Het Havenkantoor was zeker vanaf het water beeldbepalend voor de skyline van Zaandam, waar begin twintigste eeuw talloze boten voor de houtzagerijen en de overige industrie af- en aanvoeren. Ritmisch was het gebouw goed geïntegreerd met de overige architectuur, de sluizen, de bruggen en het water. Maar na de sloop en aanpassingen van de omgeving was het panorama, dat nog zo mooi te zien is op oude foto's en schilderijen, helaas verdwenen. Met de herbouw van dit iconische gebouw kan de cultuur-historische waarde van het Havenkantoor deels worden teruggewonnen, vooral als dit gepaard gaat met de stedelijke herinrichting van het gebied. Iets van de oude grandeur kan dan in ere worden hersteld en opnieuw beleefd, zowel binnen in het gebouw als vanaf het terras dat een nieuw, eigentijds perspectief zal bieden op het ater van de Voorzaan.

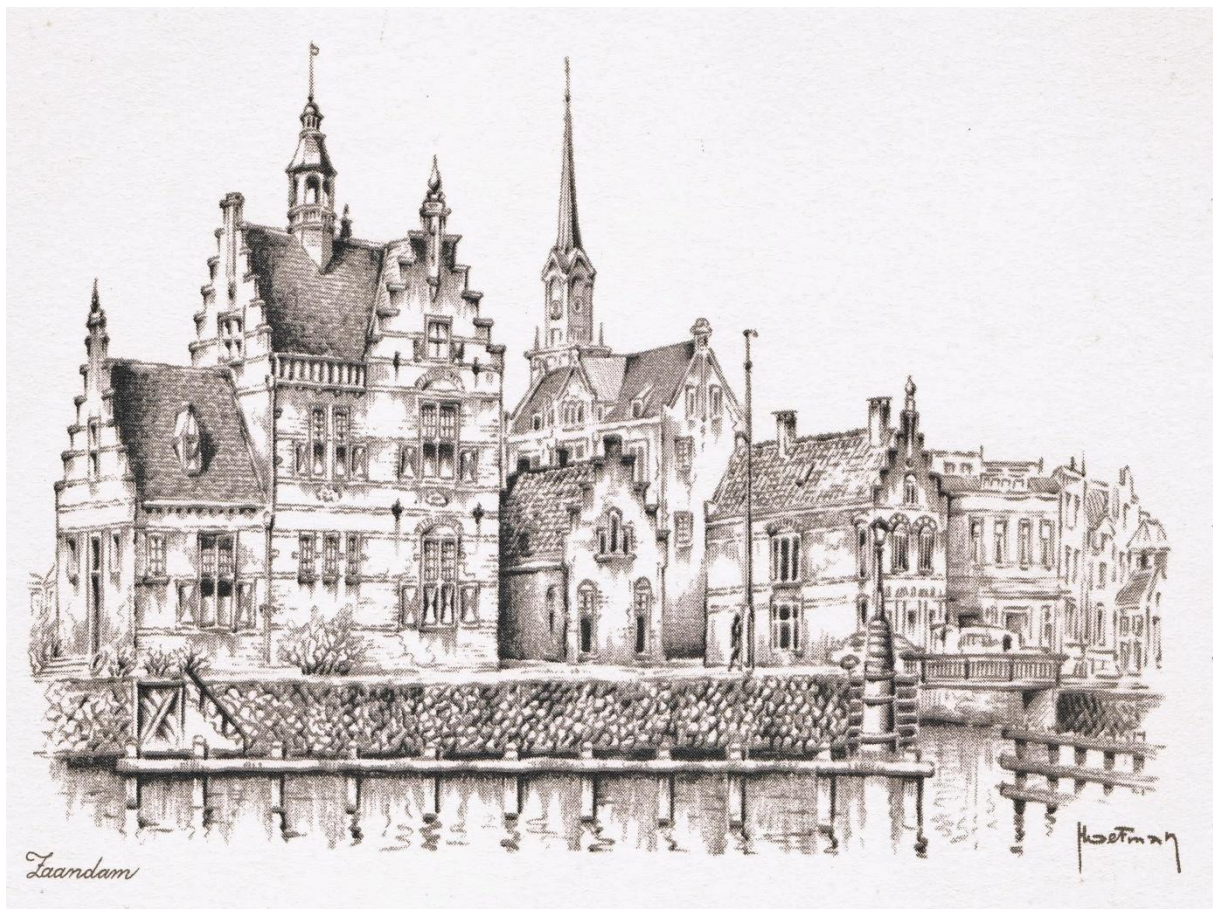
Tatja Scholte

Overig werk in Zaandam van architect J.H. Doodhagen.

Naast het Havenkantoor en de Prinses Beatrixschool ontwierp Doodhagen in Zaandam nog enkele gebouwen zoals het kantoor van de Gemeentelijke Electriciteits Werken aan de Oostkade (thans in gebruik als appartementengebouw) en een lagere school in het Vissershop. Daarnaast ontwierp hij ook de granieten zuil waarop het Czaar Peterbeeld op de Dam staat. Doodhagen was ook tekenleraar op de Burger Avondschool. Hij ging in 1921 pensioen en ontving als erkentelijkheid van de gezamenlijke Zaandamse bouwondernemers een in zilver uitgevoerd schaalmodel van het Havenkantoor dat hijzelf als zijn mooiste werk betitelde.

Het gebouw van de Gemeentelijke Electriciteits Werken aan de Oostkade, in gebruik genomen in 1917 is ook door architect Doodhagen in neorenaissance stijl ontworpen. In 1952 kwam hierin het gemeentelijk girokantoor. Het is 'n gemeentelijk monument.

Werklunch 4 juli.

Tijdens de volgende werklunch zal supervisor van project Maak Zaanstad Centrum Oost Edzo Bindels aanwezig zijn. Bindels is stedenbouwkundig ontwerper en directeur van internationaal ontwerp bureau West 8 in Rotterdam. Hij is onder meer verantwoordelijk geweest voor, of nog actief bezig met grote binnenstedelijke transformatieprojecten in Den Helder, Maastricht, Amersfoort, Den Bosch en Eindhoven. In zijn planvisie (2022) voor Zaandam heeft hij aangegeven plaats te zien voor het Havenkantoor.

Lezing bij Zaans Erfgoed.

Tijdens de voorjaarsledenvergadering van de vereniging Zaans Erfgoed op 3 mei jl. was mij gevraagd een lezing te verzorgen over het project herbouw Havenkantoor Zaandam. Voor een gehoor van zo'n 40 leden vertelde ik iets over de ontstaansgeschiedenis van het gebouw in 1911 en de transformatie van de havenkom tot damgebied vanaf 1909. Beelden over de demping van de havenkom, de gebouwen op het Damplein en het belang van de Zaanse houthaven vergezelden de lezing waarin ook natuurlijk ruimte was voor het hoe en waarom van het project herbouw Havenkantoor vanaf 2021 tot heden. De lezing werd door de aanwezigen gewaardeerd en leidde tevens tot een aantal nieuwe aanmeldingen voor de Nieuwsbrief.

Interactieve stadswandeling Zaandam Centrum.

Op initiatief van Stichting Babel (Zaans architectuurplatform) werd op vrijdag 9 mei jl. een interactieve stadswandeling gehouden door het centrum van Zaandam. Onder leiding van Edzo Bindels (landschapsarchitect en supervisor van Maak Zaandam Centrum Oost) zouden de deelnemers kennis maken met diens visie en plannen. Vanaf de Beatrixlat startte de wandeling en gaf Bindels te kennen dat Zaandam in tegenstelling tot veel andere steden een uniek en bijzonder centrum heeft. Hier is géén groot

marktplaats in het hart van de stad waar alle straten op uitkomen, maar een dynamisch sluisgebied. Namens de Stichting Havenkantoor liepen Sylvia Dermout en ik mee, terwijl Neelu Boparai ('onze' architect) eveneens aanwezig was en voor een deel ook als gids fungeerde. De wandeling startte bij de Beatrixflat waar Edzo Bindels zijn betoog startte met op te merken dat de Zaan niet als scheidslijn tussen oost en west gezien moet worden maar in zijn visie, en dan vooral het sluisgebied, als een hotspot, een bindende rol kan vervullen. Deze omgeving heeft veel potentie en biedt grote kansen. Ook pleitte hij voor meer groen en met name bomen op diverse locaties die nu vaak in gebruik zijn als parkeerplekken. Tijdens het lopen over de Beatrixbrug wees hij nogmaals op het unieke zichtbeeld op de Zaan en de afwisselende, soms zelfs 'spannende' bebouwing op de Zaanoevers. Aangekomen in de Zilverpadsteeg hoek Rozengracht, wees hij op het feit dat smalle straatjes als deze bij een stad horen en dat ze vaak uitnodigen tot dwalen mits ze goed 'aangekleed' zijn met passende en interessante bebouwing. Ook hier ziet hij kansen indien tegelijk de noordgevel van de Rozenhof én de achterzijde van de bebouwing van de winkels aan de Gedempte Gracht een flinks opknappbeurt krijgen. Nu is het een enigszins desolaat gebied. De Rozenhofpassage zelf ziet hij als een achterhaalde en niet geslaagde ontwikkeling. Het herstellen van de oorspronkelijke situatie waarbij de Czarinastraat als straat aansloot op de Gedempte Gracht ziet Bindels als sterk verbeterpunt. Tot slot kwamen we aan bij de Wilhelmina-brug waar de situatie een opwaardering zou kunnen krijgen door de entree van het Zaantheater uit te bouwen en meer groen in deze harde omgeving te plaatsen. Ook de wat onduidelijk verkeerssituatie verdient hier aandacht. Hierna nam Neelu het over en vertelde de aanwezigen over het project herbouw Havenkantoor, hierbij gesteund door enkele grote afbeeldingen. Uit de positieve reactie was duidelijk af te leiden dat het initiatief inmiddels omarmd wordt door velen. Ook Edzo Bindels, die wat gerichte vragen stelde, gaf duidelijk aan een pleitbezorger te zijn van de herbouw van het markante gebouw. Al met al een interessante en zinvolle stadswandeling.

Neelu Boparai toont ter ondersteuning van haar verhaal over het herbouwproject Havenkantoor Zaandam enkele afbeeldingen van hoe de situatie er uit zou kunnen zien na een geslaagd afronding van het project.

In gesprek met havenmeester Albin Glaser.

Iedereen heeft vast wel eens een vaartuig gezien van de Dienst Havens en Vaarwegen waarbij dan licht de gedachte kan ontstaan dat de mannen aan boord van de in geel en zwart uitgevoerde boot een mooi beroep hebben. 'Een beetje heen en weer varen over de Zaan' hoor je dan ook wel eens zeggen. Natuurlijk is dat niet zo en is de Havendienst veel meer dan een patrouillerende boot. Kortgeleden had ik een gesprek met de havenmeester van Zaanstad, de heer Albin Glaser. Hij vertelde dat er in de periode dat de Stichting Havenkantoor Zaandam de plannen voor herbouw openbaar maakte, hij het op prijs had gesteld

wanneer wij vóór die tijd contact hadden gezocht met de Dienst Havens en Vaarwegen. Hoewel dat contact toen niet direct met de havenmeester is geweest, hebben gesprekken met de gemeente (de zgn. 'intaketafel') geleid tot een voorlopig Nautisch Advies in december 2022 van André Bredschneider, de nautisch adviseur Havendienst. Glaser, die sinds 2018 havenmeester is in Zaanstad, gaf aan dat hij graag van meet af aan betrokken had willen zijn bij de plannen. Een en ander leidde tot de afspraak om vanaf nu regelmatig contact te hebben en om aan te schuiven bij de eerstkomende werklunch van onze stichting. Gesproken werd vervolgens over de ins en outs van de Dienst Haven en Vaarwegen die 34 arbeidsplaatsen en vier stagiairs telt en over vijf vaartuigen beschikt. De dienst is verantwoordelijk voor 38 kilometer hoofdvaarwegen en vele tientallen kilometers buitengebied (de polders). De toezichthoudende medewerkers van de buitendienst zijn allen Buitengewoon Opsporingsambtenaar. Zij zijn belast met het toezicht op en langs het water voor wat betreft de veiligheid en de voorschriften in de breedste zin van het woord. Daarnaast verleent de dienst vergunningen voor werkzaamheden in of aan het water, voor bijzondere transporten en wijst ligplaatsen aan voor de pleziervaart. Tenslotte is de dienst ook verantwoordelijk voor de bediening van alle bruggen en sluizen in de Zaan en de Nauernasche Vaart. Albin Glaser gaf aan dat de Zaanse havens nog steeds een grote rol spelen en dat ook de binnenvaart over de Zaan nog van belang is. Wel ziet hij verbeterpunten, zoals de zandschepen die nu volgeladen noordwaarts varen en leeg terug keren. Die zouden op de retourvaart bijvoorbeeld containers kunnen laden bij Molletjesveer. Ook is het frappant dat veel Zaanse bedrijven hun grondstoffen of halfproducten aanvoeren per schip en hun gereede producten afvoeren over de weg.

De Zaan is een hoofdvaarweg in de Europese Corridor en de Wilhelminasluis is na de omvangrijke aanpassing een klasse vA sluis. De al enkele jaren kapotte Coenbrug is een bron van ergernis en een langdurige belemmering voor meer en groter vervoer over het water. Zoals het er nu naar uitziet, gaan deze zomer werkzaamheden aan die brug plaatsvinden zodat grotere schepen en/of met een hoge deklust weer doorgang hebben. Over de verdwijnende maakindustrie langs de Zaan zegt hij ervan overtuigd te zijn dat de cacao-industrie niet weg zal gaan. De gunstige ligging aan een breed vaarwater en de nabijheid van Amsterdam (de grootste cacaohaven ter wereld) waarborgen dat. Het vervoer van cacao's vanuit Amsterdam naar Zaanstad vindt al geruime tijd plaats met elektrisch aangedreven duwbotten. Ook daarin is zeker nog een slag te winnen zegt hij. De grote riviercruiseschepen die Zaanstad aandoen, ziet hij niet als een probleem maar juist als een kans. Hij wijst daarbij op een grote Amerikaanse 5-sterren maatschappij die overweegt ook naar Nederland te komen en ziet daarin wellicht kansen voor het project herbouw Havenkantoor als opvang- of welkomstlocatie in Zaanstad. Ook onderkent de havenmeester het grote belang van de opwaardering van het sluisgebied zoals Edzo Bindels dat voor ogen heeft. Tot slot van ons gesprek merkte hij op, niet tegen de herbouw van het Havenkantoor te zijn, maar dat er bij dit project geen, op een of andere wijze belanghebbende, partijen moeten zijn die er niet achter staan. En dat natuurlijk de nautische veiligheid gewaarborgd is.

Op deze archieffoto uit 2013 een van de boten van de Havendienst Zaanstad.

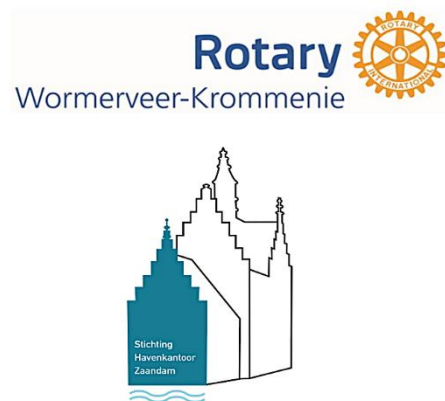
Lezing bij Rotary Wormerveer Krommenie.

Op 5 juni jl. verzorgden Marc Wit en ik een presentatie over het project Herbouw Havenkantoor Zaandam in gebouw Groos in Wormer. Vooraf gegaan door een gezamenlijk maaltijd luisterden de 20 aanwezigen geboeid naar onze betogen die vergezeld gingen door afbeeldingen. De presentatie was in twee parten verdeeld, het deel historie en het deel initiatief herbouw. Het historische verhaal ving aan in 1750 met een fraai schilderij van Jochem de Vries dat het zicht op de Hogendam liet zien vanuit de Voorzaan. Diezelfde blik werd vervolgd met foto's getoond en liep tot 1909, de demping de Havenkom, waarna de bouw van het Havenkantoor in 1911 volgde. Het historische blok eindigde met de sloop van het Havenkantoor in 1963. Hierna vervolgde Marc de presentatie die aanving bij de geboorte van het initiatief met de overhandiging van de Intentieverklaring Herbouw Havenkantoor Zaandam in december 2021 aan Edzo Bindels. Daarna volgde de oprichting van de stichting, het lanceren van de website, de Nieuwsbrief en de perspublicaties. De rol van de architecten en de ambassadeurs bleef ook niet onbelicht evenals de stand van zaken wat betreft de voortgang van het 'passeren' van de verschillende gemeentelijk loketten. De presentatie besloot met de gelegenheid om vragen te stellen waar ruim gebruik van werd gemaakt. Al met al opnieuw een geslaagde presentatie die zeker heeft bijgedragen aan een belangrijk stukje goodwill.

Presentatie initiatief Herbouw Havenkantoor Zaandam

*Door:
Tom Tulleken,
Sylvia Dermout
Marc Wit*

Wormer, 05 juni 2025

Twee momenten uit het begin van de daadwerkelijke ondergang van het Havenkantoor. De sloop werd aangevangen in december 1962. Het was geen doodstrijd; het gebouw onderging haar afbraak gelaten. De slopers die met de hand hun 'beulswerk' moesten verrichten, hadden er nog een hele klus aan want het Havenkantoor was hecht en sterk doortimmerd. Maar ondanks dat en het weer -het was erg koud- vorderde de klus gestaag en zagen de Zaandammers, velen met huilend hart, hun geliefde Havenkantoor langzaam maar zeker, dag na dag slinken. De feestdagen rond kerstmis betekenden slechts een kort respijt. En op de gemeentelijke begraafplaats draaide Jan Hendrik Doodhagen zich om in zijn graf.....

Gedicht van Dries Husslage uit december 1962.

*Vlak voor 't feest van 't komend licht, heeft men mijn schedeldak gelicht.
Door 't gebinte van mijn kruin, fluit d'oostenwind een somb're deun.
Op mijn koepel heeft de vaan, jaar in, jaar uit zijn plicht gedaan.
De richting van de wind vermeld, maar ook zijn dagen zijn geteld.
Nog eens laat ik mijn blikken gaan, over Voor- en Achterzaan.
En ik besef: 't komt door de brug, die ze bouwen langs mijn rug.
Het is met mij voorgoed voorbij, mijn laatste uur is heel dichtbij.
Mij zegt de kerstklok van de kerk, straks hervatten de slopers 't werk.
'k Ben niet alleen met mijn verdriet, want liggen daar de bruggen niet?
Die ook al weten net als ik: voor ons komt ook straks de laatste snik.*

Contactadres secretaris@havenkantoorzaandam.nl / projectinitiatief Marc Wit / Nieuwsbrief Tom Tulleken
Bestuur: Aad Melgerd voorzitter/penningmeester, Tom Tulleken secretaris, Cees Kakes algemeen
Ambassadeurs: Sylvia Dermout, Tatja Scholte, Ruud Vreeman, Peter Tange, Freek de Jonge, Fred van Dam